

*Душан Гујаничић*

**Др Радослав Гаћиновић, „Безбедносна функција државе”, Институт за политичке студије, 2012, 339 страна**

У издању Института за политичке студије је недавно изашла књига под називом „Безбедносна функција државе” аутора др Радослава Гаћиновића у склопу пројекта Министарства просвете и науке „Демократски и национални капацитети политичких институција Србије у процесу међународних интеграција.”

Ако је „рат отац свих ствари” као што каже Хераклит, онда се може рећи да је постојање ове монографије оправдано. Аутор који се дужи низ година бави овим феноменом се упустио у једну свеобухватну анализу појма безбедности који је уткан у саме темеље сваке савремене (и не само савремене) државе. С обзиром на вишеслојност овог појма јасно је да не постоји једна, на светском нивоу општеприхваћена дефиниција безбедности, поготово имајући у виду да оне укључује и „моралне, идеолошке и нормативне елементе” (стр. 12). Наведена чињеница пак није спречила аутора да на страни 14. смело изнесе своју дефиницију безбедности, иако у наставку студије констатује да се „његово значење до те мере проширује да из дана у дан постаје свеобухватније” (стр. 55).

С друге стране, општепозната је чињеница да безбедносна функција има своју превентивну и репресивну компоненту, с тим што аутор неспорну предност даје превентивној, где таква функција „својим постојањем представља инструмент одвраћања од свих облика и изворе угрожавања” (стр. 39). Др Гаћиновић логично сматра да је безбедност као појам и вредност нераскидиво повезан са правним поретком једне земље. У основи је то својеврстан двосмерни однос- с једне стране, безбедност је један од самих стубова др-

жавно-правног поретка, а с друге стране пак, то је једна од темељних вредности које штити позитивно право једне земље.

Аутор такође у уводном делу студије даје један занимљив историјски преглед развоја државе, од првих античких па до савремених, уз нагласак на безбедносни сегмент развитка. У том контексту, аутор наводи један индикативан детаљ који се односи на први у историји забележен међународни споразум закључен између египатског фараона Рамзеса II и хетитског цара Хатушила у XIII веку п.н.е. Из наведеног провејава закључак да током историје државе нису приступале учвршћивању безбедности на глобалном, светском нивоу, док је повезивање у војне савезе и коалиције старо малтене као и сам свет. Тек у 20. веку настаје велики преокрет завршетком највећег војног сукоба који је историја до тада познавала- Првог светског рата.

У том контексту, стварање Друштва (Лиге) народа је више занимљиво и значајно са становишта увиђања потребе на светском нивоу за успостављањем колективног система безбедности у оквиру којег би се контролисала употреба силе, него што је остварило неке конкретне резултате на том плану, поготово имајући у виду да неке од највећих светских сила ту нису никад (САД) или су пак касно приступиле (Немачка, СССР).

Упечатљив преокрет, па и својеврсна иницијална каписла за продубљено проучавање феномена безбедности је стварање Организације уједињених нација (1945), као и вишедеценијски хладни рат који је наступио између идеолошки супротстављених блокова све до почетка '90-их година. Аутор и сам констатује да се „безбедност као научна дисциплина посматра тек у другој половини XX века” (стр. 91), а притом разматра унутрашњу безбедност разлажући је на три дела: индивидуалну, социјеталну (друштвену) и националну. Широј, па и стручној јавности је свакако најближи термин национална безбедности, коју је први пут поменуо Волтер Липман (Walter Lippmann) 1943. у свом делу ‘U.S. Foreign Policy’. Од тог тренутка је ова синтагма постала предмет изучавања великог броја стручних дела, државних стратегија, политичких програма и сл. Издвојили бисмо овде једну од дефиниција које аутор помиње а коју су дали Бенковиц (Benkowitz) и Бекет (Backet) према којима је национална безбедност „способност државе (нације) да своје унутрашње вредности заштити од спољних опасности” (стр. 114).

Појам индивидуалне безбедности, пак, је базичан и као категорија се појављује у многим значајним декларацијама почев од Декларације о правима човека и грађанина (1789), па до Универзалне декларације о људским правима (1948). С друге стране, знатно неистраженији је појам социјеталне или друштвене безбедности. Једно од могућих одређења је да су то „ситуације које друштво разуме, односно схвата као претња ономе што се може назвати његовим идентитетом” (стр. 118). Ова идеја почива на донекле нејасном раздвајању државе и друштва. На аутору је дакле обавеза (као и на свима онима који се баве изучавањем овог феномена) да научно прошири овај концепт, поготово имајући у виду да он „није у теоријско-истраживачком смислу уобличен, већ се развија постепено” (стр. 118).

Даље, срж ове студије представља појединачно проучавање субјеката система безбедности у једној држави, а према аутору то су: 1) полиција, 2) војска, 3) обавештајне службе, 4) цивилна одбрана, 5) царинске службе, 6) правосудни и инспекцијски органи.

Аутор значајну пажњу поклања на првом месту полицији као једном од кључних фактора безбедности у држави. Ова институција свој убрзани развој доживљава у периоду стварања и пуног процвата великих апсолутистичких монархија (претежно XVII- XVIII век) са израженим централистичким управљањем; у првом реду се односи то на Француску. Врло рано, поред „класичне” полиције чији је задатак првенствено одржавање јавног реда и мира, јавља се и тзв. политичка или тајна полиција чија се „основна улога сводила на одржавање постојећег поретка свим расположивим средствима принуде према члановима заједнице” (стр. 168). Поред тога, важно је поменути да поред централизоване форме полиције која се јавља у оквиру апсолутне монархије се у исто време јавља и нека врста полицијског „устава” у Француској. Очигледно, аутор наводи на закључак да слава и моћ Луја XIV и осталих француских апсолутистичких монарха не би толико дуго вековима опстајала без полиције (у различитим облицима организоване) као врло јаког и незамењивог стуба потпоре. Међутим, др Гађиновић се с правом осврће на пуно значење речи „полиција” које је много шире од онога које углавном данас подразумевамо, те би био „најближи значењу грчке речи ‚политеја’, која означава целокупно државно управљање у интересу државе и грађана...” (стр. 171), а у том екстензивнијем значењу се узимало и у Француској наведе-

ног периода. Осврћући се на појам „полицијске државе” у чему је и наша земља нажалост имала богато искуство, аутор наводи једну индикативну, а ми бисмо рекли и тачну мисао Пола Валерија (Paul Valéry), француског књижевника, који сматра да је „полиција најбоља слика друштва” (стр. 191). Тек почев од 19. века се из надлежности полиције изузимају нека, за данашње прилике „нестандардна” овлашћења управне природе, а у том истом веку се и даје прва савремена дефиниција полиције (стр. 180-181). Аутор излагање о полицији као безбедносном чиниоцу закључује давањем класификације (5 модела) националних полиција широм света у зависности од начина функционисања, тачније речено по мерилима централизације и координације, као и набрајањем добрих страна и недостатака сваког од њих. Ова подела поред теоретског има и одређен практичан значај, јер проучаваоцу овог феномена омогућава прегледнију слику полицијске институције у великом броју земаља.

Поред полиције, др Радослав Гађиновић на највише место по значају безбедносних фактора ставља институцију војске. Одељак о војсци је подељен на 5 подцелина где се разматра историјски аспект развоја војске, затим њена друштвена улога, потом се говори о модерној војсци, и на крају о војничкој етици и значају принципа субординације у војној организацији. Констатује се да су „државе скоро до пред крај XX века ограничавале проблем националне безбедности на војна питања и изводиле га пре свега у војним активностима”, а притом и указује на све већу улогу „невојних средстава и механизма у безбедносним делатностима” (стр. 122). Чини се да аутор, с обзиром да на основу свог ранијег професионалног искуства добро познаје војну средину, у овом сегменту материје износи најдиректније ставове и закључке. Тако на пример говорећи о концепту општенародне одбране као *sui generis* доктрини социјалистичке Југославије истиче да, без обзира на његову тренутну запостављеност и неактуелност, он је „и даље једино решење у одбрани малих земаља од напада моћнијег и јачег противника” (стр. 227). Међутим, иако добро познаје систем одбране бивше СФРЈ и донекле има разумевања за његов концепт, аутор ипак не робује идеолошким догмама што се види по његовој критици концепта територијалне одбране који је настао као примена марксистичке идеје о наоружаном народу. Он сматра да *de facto* осамостаљене од савезних власти републичке територијалне

одбране у зору распада бивше СФРЈ су на терену пресудно допринеле разбијању бивше државе, као неформално заокружене националне војске.

Поред тога, аутор имајући у виду нове тенденције у оквиру међународних односа почетком 21. века истиче да време класичних међудржавних ратова полако пролази, а да на њихово место ступају све више унутардржавни сукоби. То логично пред савремене оружане снаге ставља пред нове задатке у смислу делимичне модификације неких аспеката њеног деловања. Строго реалистичан поглед аутора на војну функцију се огледа и кроз, рецимо, разматрање војне етике за коју каже да је „песимистичка, колективистичка, склона историји, склона сили, националистичка... конзервативна” (стр. 257).

Колики значај аутор придаје војном аспекту безбедности државе и друштва види се и из његове тврдње да „војна безбедност државе мора бити на првом месту. Морални циљеви и идеолошке тежње не смеју бити остваривани на рачун безбедности” (стр. 251). Још једном његов реалистичан прилаз долази овде до изражаја.

Нешто мању пажњу др Гађиновић поклања осталим чиниоцима безбедности, не спорећи уз то њихов значај, мада за неке од њих, као што су рецимо обавештајне службе констатује да је ту „наука скромно присутна” (стр. 263). Уз то, идентичан период је релевантан за настанак ових служби као и за војску и полицију- то је епоха капитализма и стварање јаких држава. Њихова делатност се може посматрати кроз три сегмента: обавештајну, контраобавештајну и субверзивну. С друге стране, код цивилне одбране истиче да не постоји јединствена дефиниција овог појма, иако је регулисана женевским конвенцијама из 1949.

На крају, као закључак бисмо истакли да је дело аутора Радослава Гађиновића „Безбедносна функција државе” једно корисно штиво за стручну и лаичку јавност која даје један коректан преглед основних теоријских поставки појма безбедности, као и главних чинилаца остваривања безбедносне функције државе. С техничке стране говорећи, студија има 339 страна, готово 100 библиографских јединица и користан индекс имена на крају. С друге стране, имајући у виду да се ради о дисциплини која тек треба да се озбиљно научно заокружи, јасно је да један интензиван рад предстоји у будућности на расветљавању кључних и осталих појмова и института везаних за безбедност. Наравно, како примећује аутор „систем

безбедности није сам по себи сврха, већ последица потребе да се преко њега, односно његовим деловањем, остваре одређени друштвени циљеви” (стр. 143).

---

Овај рад је примљен 17. септембра 2012. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 25. марта 2013. године.